

Opgave 2

Dan Ringgaard: *Litteratur* (uddrag).
Fra bogserien *Tænkepauser*, 2014.

Tekst 2**Litteratur**

Dan Ringgaard

1 ENSOMHEDENS GAVE

Hvorfor overhovedet tage en bog ned fra reolen og begynde at læse? Spørgsmålet er ikke så dumt, som det lyder. Mine døtre, 5 som er voksne nu, gør det kun sjældent. Hvis der ligger en iPad på morgenbordet ved siden af papiravisen, vælger de netudgaven, og den yngste har aldrig set indersiden af en af de ordbøger, som hendes mor 10 og jeg har så stor veneration for, om ikke for andet så fordi deres lasede ydre vidner om hundredevis af timers slid. Det giver måske mening med aviser og ordbøger, men hvad med alle de andre bøger, som 15 huset er velforsynet med? Hvad er det, de bøger kan? Dybest set? I en af dem, amerikaneren Paul Austers roman *Opfindelsen af ensomhed*, stødte jeg på dette bud:

”Da A’s søn fyldte tre år, var hans smag 20 for litteratur begyndt at udvide sig fra enkle, gennemillustrerede småbørnsbøger til mere raffinerede børnebøger. Illustrationen var stadig en kilde til stor glæde, men var ikke længere afgørende. Historien i sig 25 selv var begyndt at fange hans opmærksomhed, og når A nåede frem til en side helt uden billede, bevægede det ham at se den lille dreng stirre opmærksomt frem for sig, på intet, på luftens tomhed, på den 30 blanke væg, mens han forestillede sig det som ordene fortalte ham. ’Det er sjovt at lade som om man ikke kan se,’ sagde han engang til sin far mens de gik hen ad gaden. En anden gang gik drengen ud på badeværelset, lukkede døren og kom ikke ud. A 35 spurgte gennem den lukkede dør: ’Hvad laver du dér ude?’ ’Jeg tænker’, sagde drengen. ’Jeg skal være alene for at tænke.’”

Passagen handler om sønnens indvielse til 40 litteraturen, om at overgive sig til ordene,

som de kommer ud af den blå luft under farens højtlesning, om at lytte opmærksomt til dem og se det, de fortæller, for sig. Litteraturens mirakel er, at dens ord kan 45 skabe verdner ud af intet, ud af luftens tomhed, den blanke væg eller den hvide side. En af de lige så mirakuløse konsekvenser af det er, at ordene overlader læseren eller lytteren til sig selv. Når den tre-årige lukker sig inde på badeværelset, er det for koncentreret at udforske de mulige verdner, som opstår i hans fantasi. Når han funderer over, at man jo bare kan lade, som om man ingenting ser, er det, fordi han har 50 opdaget glæden ved at fortabe sig i en usynlig verden og i sit eget indre liv, et indre, som opstår, det øjeblik sådan noget som litteratur med et trylleslag ophæver verden omkring ham til fordel for det, han 55 kan tænke og forestille sig. Derfor handler passagen ikke bare om indvielsen til litteraturen, men også om opdagelsen af ens eget indre. Den handler om at blive sig selv. Og dermed også, uundgåeligt, om opfindelsen 60 af ensomhed. Litteraturen har en stor aktie i opfindelsen af ensomhed.

Her kunne man indvende, at det at få læst højt af sin far er alt andet end ensomt. Men det særlige ved passagen her er, at læsningen midt i det intime fællesskab trækker 70 drengen væk fra verden og faren og ind i sig selv. Hvis højtlesning er en social aktivitet, så opdager A’s tre-årige dreng, at læsning også, og ovenikøbet samtidigt, kan være en helt privat sag. Det er den opdagelse, der katapulterer ham ind i sig selv. Hvis han havde kunnet læse, havde han måske trukket sig tilbage med en bog. Nu må han en tid endnu tage til takke med at digte videre på 80 den verden, ordene har åbenbaret for ham, i sine tanker ude på badeværelset.

(...)

MÆRK VERDEN!

(..) Måske er det allervigtigste, ikke bare ved litteratur, men ved al kunst, at den ikke
 85 nødvendigvis gør os klogere på verden, men at den viser os verden. De russiske formalister, som var nogle af de første til at udvikle en moderne litteraturvidenskab, mente, at rutinen slører vores blik for den
 90 verden, vi er omgivet af. Litteraturen skal åbne vores øjne for verden ved at vise den på en anden måde, end vi er vant til. Underliggørelse kaldte de det. Når litteratur kan virke vanskelig, kan det være, fordi den
 95 viser verden på en anden måde end den sædvanlige, netop for at gøre det muligt for os at genopdage den. Viste den bare verden, som vi i forvejen mener at kende den, ville den bekræfte den rutine, som gør os
 100 blinde for den.

Man kan sige om litteraturen, at den er mimetisk, at den er et spejl af verden. Men med underliggørelsen in mente er det mere
 105 rigtigt at påstå, at litteraturen fremkalder verden. Det, man oplever, når man læser et digt, betragter et maleri eller hører et stykke musik, er snarere, at noget opstår eller skabes. I stedet for *mimesis* kan man bruge
 110 et andet græsk ord, *poiesis*, det, at noget skabes. Vi ser noget blive til for øjnene af os. I en roman ser vi en verden blive til, som mere eller mindre ligner den, vi lever i. Et digt lader noget helt enkelt og selvfølgelig opstå: en blomst, en kakkellovn eller
 115 en følelse, en, vi kender, som sidder i os, i vores erindring, og som vi nu genkalder os og genkender i kraft af digtet. Digteren siger: "Abrikostræerne findes." Så står de der, abrikostræerne.

120 Men de står der altid på en måde, der gør dem forskellige fra abrikostræerne ude i haven. Den verden, vi genkender i en bog, er en anden, sært forskudt og fremmed verden. Det er denne forskel fra verden, som
 125 gør, at vi kan få øje på den. Og det er det, der er så fascinerende ved de abrikostræer. Den verden, vi mærker, er mærkelig.

KEND DIG SELV!

Måske er det største under for A's søn netop det: at der opstår en verden ud af intet. Det

næste, der sker, er, at han inde i dette private, tavse og hallucinatoriske rum kan
 130 begynde at udforske, hvad det vil sige at være menneske. Han bliver sig selv i det rum. Litteraturen er det eneste sted, hvor man tilsyneladende har direkte adgang til, hvad andre mennesker tænker, føler og sanser. Indenadslæsningen, den private bog og det private rum skaber alt sammen en inderliggørelse. Litteraturen er en storstilet udforskning af, hvad et menneske er.

140 Nogle mener, man bliver et bedre menneske af at læse litteratur, fordi man lærer empati. Man lærer at sætte sig ind i, hvad andre tænker og føler. Noget, der ikke mindst kunne være behov for i en globaliseret verden, hvor vi bor stadig tættere på mennesker, som kan være meget forskellige fra os selv. Det er i bedste fald en sandhed med modifikationer. Folk, der læser litteratur, er næppe bedre mennesker end
 150 folk, der ikke læser litteratur. Jeg føler mig nogle gange som et bedre menneske, eller et mere komplet menneske, når jeg læser. Desværre reduceres jeg til normal størrelse, så snart jeg har lagt bogen fra mig. Der er noget der: Hvordan tager vi empatien med os ud af bogen? Et andet problem er, at litteraturen som al kunst dyrker ondskaben med samme lidenskab som godheden. Moderne kunst er ikke opbyggelig.

160 Men måske handler det ikke om moral i denne lidt snævre forstand. Måske handler det mere om, at litteraturen og i særdeleshed romanen, er en meget effektiv måde at opnå viden på, ikke bare om andre mennesker, men om andre kulturer og andre historiske perioder. Den opdrager måske til, om ikke at acceptere forskellighed, så i det mindste til at forstå lidt af den. Jeg har ladet mig fortælle, at de danske officerer, som blev sendt til Bosnien i begyndelsen af
 170 1990'erne, alle havde nobelpristageren Ivo Andrićs historiske roman fra 1945 om multietnicitet på Balkan, *Broen over Drina*, med i oppakningen. Læs den, og du ved meget mere om, hvad der foregår på Balkan, end hvis du læste nok så mange historiske afhandlinger og politologiske artikler.